

QALAM TASVIR SAN'ATIDA SHAKL, CHIZIQ VA HAJM IFODASI

Abduqayumova Aqida Abdurashid qizi*Guliston davlat universiteti 3-kurs 69-23 guruh talabasi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada qalam tasvir san'atida shakl, chiziq va hajm ifodasining nazariy hamda amaliy jihatlarini tahlil qilinadi.

Tasviriy san'atda qalam yordamida predmetlarning konstruktiv tuzilishi, fazoviy holati va hajmiy ko'rinishini aks ettirish usullari yoritiladi.

Shuningdek, chiziqning badiiy ifoda vositasi sifatidagi o'rni hamda yorug'-soya munosabatlari orqali hajm yaratish tamoyillari ilmiy asosda tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: qalam tasvir, shakl, chiziq, hajm, perspektiva, yorug'lik, soya, tasviriy san'at, kompozitsiya, grafika.

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты выражения формы, линии и объема в рисунке карандашом.

В изобразительном искусстве освещаются методы отражения конструктивной структуры, пространственного положения и объемного вида объектов с помощью карандаша.

Также на научной основе анализируется роль линии как средства художественного выражения и принципы создания объема посредством соотношения света и тени.

Ключевые слова: рисунок карандашом, форма, линия, объем, перспектива, свет, тень, изобразительное искусство, композиция, графика.

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of the expression of form, line, and volume in pencil drawing.

In fine art, the methods of reflecting the constructive structure, spatial position, and volumetric appearance of objects using a pencil are highlighted.

Also, the role of the line as a means of artistic expression and the principles of creating volume through light-shadow relationships are analyzed on a scientific basis.

Keywords: pencil drawing, form, line, volume, perspective, light, shadow, fine art, composition, graphics.

Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy va muhim ko'rinishlaridan biri hisoblanadi.

Qalam tasvir esa tasviriy san'atning asosiy bo'limlaridan bo'lib, rassomning kuzatuvchanligi, tahliliy fikrlashi va badiiy mahoratini shakllantiradi.

Har qanday murakkab tasviriy asar yaratish jarayoni avvalo qalam tasvirdan boshlanadi.

Shu sababli shakl, chiziq va hajm masalalari qalam tasvir nazariyasi va metodikasining asosiy tarkibiy qismini tashkil etadi.

Bugungi kunda san'at ta'limi tizimida talabalarning akademik tasvir ko'nikmalarini rivojlantirishda qalam tasvir alohida ahamiyat kasb etadi.

Predmetlarning konstruktiv tuzilishini o'rganish, fazodagi joylashuvini aniqlash va hajmiy ifodasini yaratish rassomlik mahoratining muhim ko'rsatkichlaridan hisoblanadi.

Shakl tushunchasi va uning tasvirdagi ahamiyati

Shakl tasviriy san'atning asosiy elementlaridan biri bo'lib, predmetning tashqi ko'rinishi va konstruktiv tuzilishini ifodalaydi.

Har qanday murakkab buyumni oddiy geometrik shakllar – kub, silindr, shar va prizma asosida tahlil qilish mumkin [1].

Tasviriy san'atda shaklni to'g'ri tasvirlash predmetning proporsiyalarini aniq kuzatish bilan bog'liq.

Proporsiya predmet qismlarining o'zaro nisbatini bildiradi. Rassom shaklni tasvirlashda uning balandligi, eni va chuqurligi o'rtasidagi munosabatlarni aniqlaydi.

Bu jarayon konstruktiv tahlil deb ataladi [2].

Akademik rasm chizish amaliyotida shaklni qurish bosqichi alohida ahamiyatga ega.

Dastlab predmetning umumiy massasi aniqlanadi, keyin esa uning mayda qismlari ishlab chiqiladi.

Bunday yondashuv tasvirning yaxlitligini saqlash imkonini beradi.

Shaklni ifodalashda perspektiva qonunlariga amal qilish ham muhimdir. Predmetning kuzatuvchiga nisbatan joylashuvi uning ko'rinishiga ta'sir ko'rsatadi. Chiziqli va havo perspektivasi qonunlari tasvirning haqqoniyligini ta'minlaydi [3].

Chiziqning badiiy va konstruktiv vazifalari

Chiziq tasviriy san'atning eng muhim ifoda vositalaridan biridir. U predmet konturlarini belgilash, shaklni qurish va kompozitsiyani tashkil etishda muhim rol o'ynaydi.

Chiziq yordamida rassom nafaqat predmetning tashqi ko'rinishini, balki uning xarakterini ham ifodalashi mumkin [4].

Qalam tasvirda chiziqlar turli xil vazifalarni bajaradi:

konstruktiv chiziqlar;

yordamchi chiziqlar;

kontur chiziqlari;

ekspressiv chiziqlar;

tonal chiziqlar.

Konstruktiv chiziqlar predmetning ichki tuzilishini aniqlashga xizmat qiladi. Ular shaklning geometrik asoslarini ko'rsatib beradi.

Kontur chiziqlari esa predmetning tashqi chegaralarini ifodalaydi.

Mashhur rassom va pedagog P.P. Chistyakovning ta'kidlashicha, "chiziq fikrning grafik ifodasidir" [5].

Haqiqatan ham, qalam tasvirda chiziq rassom tafakkurining mahsuli sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy grafika san'atida chiziq mustaqil badiiy vosita sifatida ham qo'llaniladi.

Chiziqning qalinligi, yo'nalishi, ritmi va xarakteri tasvirning emotsional ta'sirchanligini oshiradi.

Masalan, tik chiziqlar barqarorlikni, gorizontalar chiziqlar sokinlikni, egri chiziqlar esa harakat va dinamizmni ifodalaydi [6].

Hajm ifodasi va yorug'-soya qonuniyatlari

Tasviriy san'atda hajm predmetning uch o'lchamli xususiyatini ifodalaydi.

Qog'oz yuzasi ikki o'lchamli bo'lishiga qaramasdan, rassom turli grafik vositalar yordamida hajm taassurotini yaratadi.

Hajmni ifodalashning asosiy vositasi yorug'-soya munosabatlaridir. Yorug'lik predmet yuzasiga tushganda quyidagi qismlar hosil bo'ladi [7]:

Yorug' qism.

Yarim soya.

Shaxsiy soya.

Refleks.

Tushuvchi soya.

Mazkur elementlarning o'zaro munosabati predmetning hajmiy ko'rinishini yuzaga keltiradi.

Rassom predmet yuzasidagi yorug' va qorong'ilik darajalarini kuzatib, ularni qalam shtrixlari yordamida ifodalaydi.

Shtrixlash texnikasi hajm yaratishda muhim o'rin tutadi.

Shtrixlarning zichligi, yo'nalishi va bosim kuchi tonal munosabatlarni aniqlashga xizmat qiladi.

To'g'ri tashkil etilgan tonalik predmetning fazoviy holatini ochib beradi [8].

Mashhur san'atshunos B.V. Iogansonning fikricha, "hajm yorug'lik va soyaning mantiqiy munosabati orqali namoyon bo'ladi" [9].

Shu sababli akademik rasm ta'limida yorug'-soya qonuniyatlarini o'rganish muhim o'rin egallaydi.

Shakl, chiziq va hajmning o'zaro bog'liqligi

Qalam tasvirda shakl, chiziq va hajm bir-biri bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Shakl tasvirning konstruktiv asosini tashkil etsa, chiziq uning tuzilishini ifodalaydi, hajm esa tasvirga hayotiylik va fazoviylik baxsh etadi.

Ushbu uch omilning uyg'unligi natijasida mukammal akademik tasvir yuzaga keladi.

Agar shakl noto'g'ri qurilgan bo'lsa, hajmni to'g'ri ifodalash qiyinlashadi. Xuddi shuningdek, chiziqning sifati hajmning ta'sirchanligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tasviriy san'at ta'limida talabalarning kuzatuvchanligini rivojlantirish, konstruktiv fikrlashga o'rgatish hamda yorug'-soya qonuniyatlarini puxta egallash orqali shakl, chiziq va hajmni mukammal tasvirlash ko'nikmalari shakllantiriladi.

Xulosa

Qalam tasvir san'atida shakl, chiziq va hajm ifodasi akademik rasmning asosiy tamoyillarini tashkil etadi. Shakl predmetning konstruktiv tuzilishini, chiziq uning grafik ifodasini, hajm esa fazoviy xususiyatlarini namoyon etadi. Yorug'-soya qonuniyatlari va perspektiva qoidalaridan samarali foydalanish orqali rassom predmetlarning realistlik va badiiy tasvirini yaratadi.

Shuning uchun tasviriy san'at ta'limida shakl, chiziq va hajm masalalarini chuqur o'rganish bo'lajak rassom va pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Boymetov B.B. Tasviriy san'at nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan, 2021.
- 2.Abdirasilov S.F. Qalamtasvir asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
- 3.Rostovsev N.N. Akademicheskii risunok. – Moskva: Prosveshcheniye, 2019.
- 4.Kuzin V.S. Izobrazitelnoye iskusstvo i metodika ego prepodavaniya. – Moskva, 2018.
- 5.Chistyakov P.P. Pisma, zapiski, vospominaniya. – Moskva: Iskusstvo, 1987.
- 6.Sokolnikov M.P. Osnovy kompozitsii. – Moskva, 2017.
- 7.Lee N. The Drawing Bible. – London: Chartwell Books, 2016.
- 8.Simblet S. Drawing for Beginners. – New York, 2019.
- 9.Ioganson B.V. O jivopisi. – Moskva: Iskusstvo, 1984.
- 10.ulomov N.G'. Tasviriy san'at asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2020.